

BOBULE KOLEM NÁS [6]

Období zrání plodů přináší potěšení z krásy a rozmanitosti, ale také starost, pokud krásnou bobuli omylem či ze zvědavosti požije dítě. První starostí lékaře, který rozhoduje o nutnosti a urgentnosti zásahu, je určení rostliny. Z praxe známe, že rodina nebo doprovod nám obvykle poskytuje jen kusé informace a neví často nejen název rostliny, ale ani ji nepřinesou k identifikaci s sebou. Pokud se tyto informace zkombinují s laickými botanickými znalostmi lékaře, může dojít k značným problémům. Velmi nám v těchto případech pomáhá, můžeme-li ukázat rodičům alespoň obrázek či fotografii plodu, listu nebo celé rostliny.

Na toulkách přírodou, v zahradách a v parcích jsem pořídil několik fotografií, které bych Vám nyní chtěl postupně nabídnout s jediným účelem – usnadnit rozpoznání rostliny a rychlé stanovení její jedovatosti. Po domluvě s redakcí časopisu *Pediatric pro praxi* je fotoseriál připraven tak, aby bylo možné jednotlivé díly skládat do složky, kterou můžete v ordinacích a na pohotovosti nabídnout k nahlédnutí rodičům k snadnější identifikaci inkriminované rostliny. Rostliny nejsou řazeny systematicky. Kritéria jedovatosti jsou záměrně uvedena obecně. Další informace lze nalézt v literatuře nebo zjistit v toxikologickém informačním centru.

V zahradách a parcích jsou stále častěji vysazovány nám neznámé okrasné rostliny a jejich kultivary, s jejichž určením mohou být značné problémy. Máte-li v okolí rostlinu s bobulemi, kterou byste rádi identifikovali, zašlete prosím kvalitní fotografie – nejlépe celou rostlinu a detail listu a plodu, na mou adresu. Všechny došlé obrázky bychom rádi na konci seriálu uveřejnili. Seznam použité literatury a zdroje budou uvedeny v posledním díle.

Antonín Gabera

Lilík mochyňovitý | *Nicandra physalodes*

Popis rostliny

Bylina. Jednoletá, vysoká 30–130 cm. Lodyha je jen v dolní části chlupatá. Listy jsou vejčité až eliptické, nepravidelně hrubě zubaté, lysé, řapíkaté. Květy mají modrou, zespodu bílou korunu, velký zvonkovitý tvar. Kveté od července do října. Plody jsou suché, mnohosemenné, kulaté bobule, uzavřené do hnědého kalichu. V ČR je pěstován v okrasných zahradách, občas zplaňuje.

Jedovatost rostliny

Jedovatá je celá rostlina, zejména kořen. Obsahuje řadu alkaloidů, např. hygrin a tropinon.

Konvalinka vonná | *Convallaria majalis*

Popis rostliny

Bylina. 10–20 cm vysoká. Oddenek plazivý. Listy jednoduché, elipsovité kopinaté, dlouhé řapíky. Lodyha bezlistá, přímá, nese jednostranný hrozen bílých květů. Okvěť jsou kulovité zvonkovité. Kveté v květnu a v červnu. Plodem je kulovitá oranžově červená bobule s několika semeny. Dozrávají v červenci a v srpnu. Hojně roste ve stinných lesích, v křovinách, v lužích, na pasekách, je pěstována v okrasných zahradách.

Jedovatost rostliny

Jedovatá je celá rostlina, zvláště květy a plody. Obsahuje glykosidy, např. konvalatoxol, konvalatoxin a další, steroidní saponiny a silice.

Ostružiník | Rubus

Jedovatost rostliny

Plody jsou jedlé.

Popis rostliny

Keř. Mají dvouleté prýty (prýt = stonk s listy, pupeny a květy). V prvním roce vyrostou z kořene olistěný sterilní prýt, na kterém v dalším roce vyrostou z úžlabních pupenů květy. Stonky jsou plazivé nebo ohnuté, lysé či chloupkaté, stopky často žlaznaté, s pravidelnými či neregulárními trny. Listy jsou 3-5-7četné, na líci zelené, rub většinou šedobíle plstnatý. Okraje jsou jednoduše nebo dvojitě zubaté. Květy zpravidla v latách, květní plátky jsou bílé až růžově červené. Kvete od května do září. Plody jsou malé peckovičky, které dohromady skládají složený plod – ostružinu. Černočervené až černé, v době zralosti se oddělí i s plodovým lůžkem. U šlechtěných forem mohou být červené, černomodré, modré, oranžové, oranžově žluté. Hojně roste na mezích, v houštinách, na okrajích lesů, na mytínách, šlechtěné kultivary jsou pěstovány v užitkových zahradách. Rod Rubus je v ČR zastoupen 4 domácími podrody a celkem obsahuje přes 300 různých druhů.

Růže šípková | Rosa canina

Jedovatost rostliny

Plody jsou bohaté zejména na vitamín C, používají se na přípravu čajů, marmelád a vín. Uvnitř šípku jsou chloupky, které mohou po požití dráždit.

Popis rostliny

Keř. Bohatě větvený, až 3 metry vysoký, větve vzpřímené nebo obloukovitě ohnuté. Listy střídavé, lichozpeřené, 5-7četné. Jednotlivé lístky jsou vejčité až eliptické, lehce zašpičatělé, jednoduše nebo dvojitě ostře pilovité. Květy jsou bledě růžové až bílé, kvete v červnu a červenci. Plody jsou červené šípky (nepravé plody), dozrávající od září. Uvnitř šípků jsou světlehnědé nažky. Samotný rod Rosa obsahuje několik set planých forem a přes 12 000 odrůd a křížených forem. U nás roste na stráních, mezích, v křovinách.

Lilek brambor | *Solanum tuberosum***Popis rostliny**

Bylina. Podzemní oddenkové výběžky s hlízami. Lodyhy přímé, bohatě větvené, nahoře slabě hranaté. Listy má přetřhaně lichozpeřené, většinou celokrajné s krátkými řapíky. Kvete bíle, růžově, modře nebo nafialověle. Květenství je pětičetné, na stopkách. Doba květu červen až srpen. Některé kultivary nekvětou vůbec. Plody jsou bobule, žlutozelené až zelené, velikost 1–3 cm. Plodí od července do září. Původem je z Jižní Ameriky, běžně se pěstuje jako užitková plodina, občas přechodně zplaňuje.

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou plody (bobule), klíčky a klíčící hlízy, zezelenalé hlízy a celá nadzemní část rostliny. Obsahují glykoalkaloidy – solanin, cholin a acetylcholin. Solanin je odolný vůči tepelné úpravě, proto mohou být jedovaté i upečené zelené hlízy bramboru.

Lilek rajče | *Solanum lycopersicum***Popis rostliny**

Bylina. Stonek je zpočátku bylinný, později od země dřevnatí. Rostliny jsou velmi žlaznatě chlupaté. Listy přetřhaně lichozpeřené. Kvete žlutě, květen až srpen. Plodem je bobule, rajské jablko, nejčastěji kulovité. Velikost 2–8 cm, barva červená nebo žlutá. Doba zrání – podle typu pěstování. Původem je z Jižní a Střední Ameriky, běžně se pěstuje v mnoha odrůdách, zplaňuje na smetištích, skládkách a polích.

Jedovatost rostliny

Nezralé bobule a zelené části rostliny obsahují solanin. Zralé plody jsou jedlé, obsahují řadu vitamínů.

Dříšťál obecný | *Berberis vulgaris***Jedovatost rostliny**

Jedovatá je téměř celá rostlina s výjimkou zralých plodů. Obsahuje různé alkaloidy, např. berberin.

Popis rostliny

Keř. Letorosty šedožluté, starší větve šedočerné, kůra hladká. Listy vyrůstají na brachyblastech v paždí trnů. Jsou eliptické, na krátkém řapíku, osténkatý okraj. Květy jsou žluté, uspořádané v převislých jednoduchých hroznech. Kvete v dubnu až červnu. Plody jsou podlouhlé červené bobule, cca 1 cm, lesklé, kyselé chuti. Často se pěstuje v okrasných zahradách a parcích (šlechtěné druhy se mohou lišit od základního popisu). Volně roste na slunných stráních, na okrajích lesů, v údolích řek.

Lýkovec jedovatý | *Daphne mezereum***Jedovatost rostliny**

Jedovatá je celá rostlina, hlavně kůra a plody. Obsahuje kumariny daphnetin a jeho glukosidy (dafnin, dafnetin), dafnoretin, umbeliferon a pryskyřičný jed mezerein.

Popis rostliny

Keř. Vysoký až 1,5 metru. Větve houževnaté, žlutohnědé, v mládí plstnaté, později lysé. Listy jsou jednoduché, podlouhlé, kopinaté, krátce řapíkaté, tupě zakončené, celokrajné. Objevují se až po odkvětu, na zimu opadají. Květy po 2–3 v postranních svazečcích, růžové až růžově fialové, vzácněji bílé. Tvar trubkovitý, čtyřčetný, kvete od února do dubna. Plodem je vejčité kulovitá peckovice, červená, dozrává v červenci a srpnu. Volně roste ve vlhkých stinných lesích, je pěstován v okrasných zahradách.

Určení stupně jedovatosti

rostliny velmi silně jedovaté

rostliny silně jedovaté

rostliny jedovaté

rostliny málo jedovaté nebo nejedlé

rostliny jedlé

Připravil:

MUDr. Antonín Gabera

Dětská klinika IPVZ, Masarykova nemocnice

Ústí nad Labem

e-mail: antonin.gabera@mnul.cz